

Dit wist Driessen ons te vertellen tijdens het afhalen van de warme maaltijd aan de keuken. En dat dit ook inderdaad op waarheid berustte bleek tegen de avond. Dat was door aanplak biljetten in het centrum van het dorp kenbaar gemaakt, dus wisten we dat ook weer. Ik zou die tijd en datum goed onthouden, dat was zeer belangrijk.

Vrijdags zijn we helemaal de Rijndijk uitgereden op de fiets tot Elden en vandaar via het stuk van de Oude Rijksweg naar de noodbrug over de Rijn, waar toen voorheen nog de Schipbrug lag, hoewel de wegen ook daar overal zeer slecht begaanbaar waren. Vooral ook in Arnhem en de weg naar Oosterbeek.

Van Arnheems centrum hebben we toen niet veel gezien, dat waren we toen mis gereden om de oude haven heen via de Oude Kraan. Dat was een weggedeelte tussen het Nieuwe Plein en de weg Onderlangs. Die was eveneens in een zeer slechte staat!.

Ook in Oosterbeek leek het wel of er een zware orkaan over getrokken was. Het was daar allemaal zo vreselijk vernield, dat we ons afvroegen, hoe dat ooit weer gerestaureerd en herbouwd moest worden. Daar was eigenlijk geen beginnen aan. Niets was er eigenlijk ongeschonden uit de strijd gekomen.

En helaas, overal waren soldaten begraven, waar men ook kwam of keek, het lag er vol van.

Vooral in het grote grasveld en in de bermen voor het hotel Hartenstein, maar ook voor en rondom de buitenplaats Dennenkamp en in de tuinen van de villa's aan de Stationsweg.

Vandaar zijn we de Pietersbergseweg en de Van Eeghenweg afgereiden naar de Weverstraat.

Overal stonden vernielde legervoertuigen aan de kant van de wegen. zij waren blijkbaar opzij geduwd om de rijwegen vrij te maken voor het verkeer.

In de Weverstraat aan het benedeneind tegenover de Openbare school (klompenschool genoemd), stond als een herinnering aan die vreselijke septemberdagen van 1944, een kolossaal stalen gevaarte op rupsbanden, met een enorme lange loop, van Duits makelij, dat een TYgertank genoemd werd, dat echter toch nog uitgeschakeld bleek te wezen in de strijd door de geallieerden. Een rupsband die totaal vernield was, lag gedeeltelijk onder het geweldige oorlogsmonster.

Iets verderop aan de Benedendorpsweg, stond het historische Herv. kerkje van Oosterbeek er helaas nog als een overeindstaande ruïne bij en het geheel gaf een trieste en een zeer armzalige aanblik, daar aan de uiterste rand van het dorp, aan de groene uiterwaarden van de rivier de Rijn.

Via het Van Deldenpad, waarlangs we ook weer enkele soldaten-graven zagen liggen aan de rand van een korenveld, schuin tegenover de concertzaal, reden we binnendoor naar de Pietersbergseweg en werden daar ook meteen weer geconfronteerd met een paar soldatengraven. Witte houten kruisen met de namen van de gesneuvelden markeerden hun ligplaatsen aan de bosrand. De woonhuizen en villa's die we gepasseerd waren gaven allen hetzelfde aanzien, zoals ik al de vernielde woningen en andere gebouwen al reeds beschreven heb. En dat was in dat deel van Oosterbeek waar we doorheen gereden waren allemaal eender. Via de Benedendorpsweg gingen we bij het kruispunt onder aan de Van Borselenweg linksaf de Veerweg in. Maar we zagen eerder nog vóór we afsloegen, recht voor ons, langs de weg achter de Uitspanning "De Westerbouwing", een uitgebrand legervoertuig staan, ook een stille getuige van oorlog en verdriet. Vooraan rechts van de Veerweg was de boerderij van Frederiks totaal uitgebrand, alleen de zwartgeblakerde muren daarvan stonden nog gedeeltelijk overeind. Huize "De Olmenhof", in de grote bocht naar rechts, had de oorlog beter doorstaan. maar dit was helaas niet zo met het leven van een Engelse parachutist die er jammer genoeg in gesneuveld bleek te zijn. Hij was in het uiterste westelijke hoekje van de tuin van "De Olmenhof" begraven, heel dicht langs de Veerweg die daar naar her Drielse Veer leidt. We werden door de al wat bejaarde veerman Peter Hensen met een roeiboot overgevoerd naar de Betuwse kant van de rivier, maar de veerpont was nergens te zien. De veerweg naar de Rijndijk was zo slecht, dat deze bijna niet per fiets bereden kon worden. Door de overstroming van vorig jaar december was het wegdek bijna weggespoeld met de waterstroom. Alle stenen en keien lagen bloot, dus hobbelde dat heel erg als je er overheen reed.

Zaterdag de 9de juni 1945.

Piet gaat vandaag weer terug naar onze ouders. Hij vindt dat zij op de hoogte gehouden moeten worden hoe de situatie in de Betuwe en vooral in Driel is, er is immers nog steeds verborgen gevaar. Dus zullen zij zeer belangstellend wezen hoe hier alles in z'n werk gaat. Ik blijf alleen en probeer mij te schikken in deze voor mij uitzonderlijke omstandigheden.

De laatste tijd heb ik geleerd mij aan te passen in zeer moeilijke omstandigheden en daar heb ik al heel veel profijt van gehad. Nu is het wachten op de terugkeer van mijn dierbare ouders en broer.

Ik heb de laatste tijd gelukkig ook geleerd geduld te hebben endat komt nu goed van pas.

In de komende dagen heb ik wat rondgefietst en een enkele keer door het dorp en haar omgeving gewandeld, maar mij daarbij niet op onveilig terrein begeven.

Want toen Piet mij voor de tweede maal alleen achter moest laten, waarschuwde hij mij nogmaals om geen domme dingen te doen en als het even kon, zoveel mogelijk op eigen-of bekend terrein te blijven. Want als iemand zich ergens alleen bevindt, is hij altijd zeer kwetsbaar. "Houdt daar dus terdege rekening mee!" Zo zei hij er nog achteraan toen hij het erf verliet.

Dus was ik opnieuw alleen in een straat met uitgebrandde huizen, hoog opgroeiend onkruid en dagelijks in die vreselijke stank van in de naaste omgeving liggende kadavers van koeien en paarden. Maarrrr..., evenzo kon ik nog volop genieten van de duizenden bloeiende goudsbloemen die zo maar overal stonden in de naaste nabijheid van ons erf.

Dus was het ook weer niet helemaal één en al somberheid waarin ik mij moest proberen aan te passen, maar toch was het heus niet zo gezellig.

Die dag werd het warm, broeierig weer en in de late namiddag tekenden zich in het zuid-westen, aan de horizon, onweersbuien af tegen een enigszins wazige, steeds donkerder wordende lucht. Een opfrissertje was in de avond dus heus wel welkom.

En in de avonduren kwam er dan ook inderdaad een flinke onweersbui die ook nog veel wind en regen bevatte.

Dus kon ik nergens anders droog zitten dan op mijn bed in de slaapgelegenheid (de koestal).

Soms was ik werkelijk bezorgd dat er pannen van het dak zouden waaien door enorme rukwinden. Gelukkig is dit niet voorgevallen en ben na het afnemen van de bui gaan slapen en werd ik door niet één druppeltje regenwater uit mijn slaap gehouden.

En inderdaad was het de volgende ochtend bij het opstaan, heerlijk opgefrist, zodat de aarde geurde als in het vroege voorjaar. Daar knapte ik werkelijk van op.

Die ochtend ben ik opnieuw het dorpscentrum in gegaan en heb er met de kruidenier en de groenteman gesproken,

De groenteman, die voorheen echter ook tabaksartikelen en ook wel enige kruidenierswaren verkocht, was al enkele dagen van zijn evacuatie teruggekomen met zijn gezin en was van plan tegen het einde van de week z'n winkeltje weer open te stellen voor de verkoop van enkele groentesoorten. Zijn woning annex winkelruimte waren nog in tamelijke goede staat door het oorlogsgeweld heen gekomen, al was er natuurlijk wel schade opgelopen, maar dat kon tijdens het wonen wel hersteld worden. De kruidenier had eigenlijk hetzelfde voornemen, omdat a.s. woensdagochten distributie-bonnen uitgereikt zouden worden. Daar konden de inwoners, die al reeds naar hun woonplaats teruggekeerd waren, dan meteen van profiteren. Dat was opeens een pluspunt in de nog steeds moeilijke situatie waar de Drielse bevolking verkeerde, dus wel een goed vooruitzicht in de komende dagen.

En zo ging ik dus op die woensdagochtend de 13de juni al vroeg op weg naar het gemeentehuis in Heteren. Het was nog pas tien minuten voor negen en meende de eerste te wezen. Dat was echter verkeerd gedacht want er waren al reeds enkele personen ter plaatse. Toen na een ogenblik de uitreiking begon was ik toch al gauw aan de heurt en was ik dus ook al weer op de terugweg, toen andere dorpsgenoten er pas op weg naar toe waren. Maar hadden tijd in overvloed want de uitreiking duurde tot 12 uur. En daar hield men heus wel rekening mee. Het was nog amper half tien, toen fietste ik de afrit af van de Rijndijk, al weer op weg naar huis. In de Kerkstraat waren hier en daar ook mensen bezig met rommel op te ruimen, want daar was heus geen gebrek aan en dat moest eerst weggewerkt worden voordat men aan iets anders begon. Dan kon men er ook niet over struikelen. Iets verderop zag ik DE Leeuw en zijn zoon die vóór hun huis in de tuin bezig waren. De Leeuw was politie en wij kenden dus elkaar heel goed, want iedereen in een dorp kent immers ook iedereen en dus maakten we een praatje. Zij bleken gisteren van hun evacuatie teruggekeerd te zijn. De Leeuw wist mij te vertellen dat even tevoren mijn ouders en broer thuis gebracht waren met een Engelse legerwagen. Zij waren door onze familie Aalbers opgevangen en mee naar hun huis genomen op daar alvast koffie te drinken. De Leeuw was daar toen toevallig langs gekomen en wist dus zo het één en ander van deze situatie af,

Ik was opeens perplex toen ik van De Leeuw dit bericht vernam. Dat was dus wel geheel onverwachts een grote verrassing voor mij, ik stapte vlug op m'n fiets en reed in die richting en inderdaad vond ik mijn familie bij m'n oom en tante, zoals De Leeuw gezegd had. Ze zaten net aan de koffie toen ik binnen stapte en volgde er natuurlijk een aller-hartelijkst weerzien.. Dat was een belevenis om te ervaren dat ons gezin op dat moment weer herenigd was. Daar had ik al enige tijd erg naar verlangd. en nu was het dan zover, dat we onderling een gesprek konden voeren met elkaar.

Als dat onder normale omstandigheden gewoon mogelijk is, wordt dit heel gewoon gevonden, maar in zulk een situatie wordt het dubbel gewaardeerd, maar zo is dat in meerdere gevallen. Bij een kopje koffie hebben we enige tijd gezellig met elkaar zitten praten over de belevenissen die over en weer plaatshadden, tijdens een afwezigheid van ruim acht en een halve maand. Toen zijn we opgestaan om naar ons eigen erf terug te keren. Met de Engelse legervrachtwagen waarmee onze ouders en mijn broer naar Driel gebracht waren, had de familie van Mil in Uden hen ook nog enige gebruiksartikelen mee gegeven o.a., voor de ouders een gebruikt Brabants tweepersoons houten ledikant en voor Piet en mij ieder een eenpersoons ledikant, een keukentafel met vier stoelen, enkele asbest-golfplaten, een paar zakken vol eierenkolen als brandstof voor een kachel om op te kunnen koken. Verder enkele kopjes en schoteltjes, boterhambordjes en vier borden om van te eten. Dat was dus een mooi gebaar van hen. Maar dat niet alleen, moeder had ook nog van mevrouw van Mil verschillende soorten levensmiddelen meegekregen, waaronder een pak koffiebonen, eenpakje echte Engelse thee, enkele pakjes boter, wat zout, een kilo suiker, een blik bruine bonen en een blik witte bonen en ook nog een kilo spliterwten. Dus konden wij daarmee een voorraadjje levensmiddelen aanleggen, dat ons in de komende tijd heel goed van pas zou komen. Dat zou dus een heel transport worden vanaf onze familie Aalbers, voor in de straat, tot bij ons.

Toch nog wel een afstand van ruim vierhonderd meter. Met een kruiwagen van onze oom hebben Piet en ik al die bagage naar ons eigen erf gereden en moesten wel enige keren heen en weer rijden voor we alles thuis hadden. Met de laatste rit zijn onze ouders ook mee terug gegaan en konden zij ook zien dat ons eigen huis helemaal in elkaar lag en dus ook niet meer bewoonbaar gemaakt zou kunnen worden.

Maar dat had Piet hen namelijk in Uden al verteld hoe het er in Driel allemaal uitzag, dus waren zij er op voorbereid.

Maar voor om alsnog bij onze ouders teleurstelling te voorkomen, waarschuwde Piet hen toch nog even voor het volgende.

"Vader en moeder we zijn hier nu al tamelijk dicht bij het erf waarop , voor dat we gingen evacueren, ons huis stond. Daar is nu geen bewoonbare ruimte van overgebleven, want dat heb ik jullie al reeds verteld in Uden. Het helehuis ligt in elkaar, dus stel je er verder niets meer van voor. Zeer waarschijnlijk wordt het helemaal gesloopt, evenals meerdere woonhuizen in Driel en andere plaatsen.

We moeten ons er proberen doorheen te slaan, er nog wat van maken wat er van te maken is en uiteindelijk zullen we allemaal ons uiterste best moeten gaan doen voor een nieuwe toekomst. Het belangrijkste is op dit moment dat we de oorlog overleefd hebben en we ons gelukkig nog gezond voelen.

Allereerst moeten we proberen zo vlug mogelijk een dak boven ons hoofd te krijgen en daar heeft mijn broer hopende al reeds een begin mee gemaakt, maar dat zien jullie vanzelf als we zo dadelijk thuis komen. Dus laten we nu maar gaan." Zei hij en pakte toen de krui-wagen vast om het eerste vrachtje naar huis te gaan rijden.

Dat waren de ledikanten. Zwaar was het bepaald niet, wel wat onhandig en te breed geladen, als werd dit geen probleem om dat er verder toch geen verkeer op deze straat was.

Want het wegdek verkeerde in een zeer slechte staat. We moesten veel laveren om de diepe granaatkuilen mis te kunnen rijden, maar wat gaf dat? We hadden immers tijd genoeg.

We naderden het grote, totaal uitgebrandde huis van onze buren, van de familie Huibers, dat links van de Broekstraat stond. Daar net voorbij gingen we ook linksaf en waren al gauw hun erf gepasseerd en liepen toen recht naar ons huis, of beter gezegd, naar de bouwval van wat eens ons huis geweest was. Het was opnieuw voor ons een troosteloze aanblik, vooral voor onze ouders. Vader merkte op :

"Jonge jonge, wat ziet dat alles er toch vreselijk vernield uit, want alles wat we hier zien is totaal kapotgeschoten. Kijk maar eens naar ons huis en dat van Huibers, het is bijna niet meer te herkennen. En wat zijn de fruitbomen ook allemaal door granaatscherven toegetakeld. Aan sommige bomen zitten bijna geen takken meer, die kunnen allemaal gerooid worden. Wat is hier toch veel gebeurd in al die maanden dat we weggevoerd zijn. Je zoudt je een vreemde gaan voelen in je eigen woonplaats, maar laten we hopen dat hier alles goed geregeld zal gaan worden." zo waren vaders woorden op dat ogenblik.

Mijn broer en ik begonnen toen de kruiwagen af te laden en zetten de ledikanten binnen op de deel in het achterhuis. Daar stonden zij in elk geval droog voorlopig.

Daarna zijn Piet en ik met de kruiwagen terug gegaan om de rest op te halen, maar konden alles nog niet in één keer meenemen, zodat er nog een keer heen en weer gegaan moest worden. Toen stond alles binnen en droog, maar hoe lang vroegen we ons af. Want als het huis gesloopt werd kwam alles onder de blote hemel te staan. Daar moest dus wel iets op gevonden worden om dat te voorkomen.

"Toen Piet de eerste keer weer naar Uden terug ging heb ik al het natte hooi over de buitenmuur heen naar buiten gegooid, het leek wel mest. De zolderbalken waren ook doorgerot, daardoor was alles omlaag gestort en was het heel zwaar werk om het eruit te krijgen, wat me dan met zeer veel moeite uiteindelijk ook gelukt is. Maar ik was toen wel doodmoe. Laten we daar maar eens gaan kijken, het is van binnen helemaal schoongemaakt. De muren en de vloer heb ik met water goed afgeschrobt en is nu alles weer fris en schoon.

Misschien is het mogelijk dat we van het schuurtje een voorlopige woongelegenheden kunnen maken, van het afbraakmateriaal van ons huis, als we daar tenminste vergunning voor krijgen van de gemeente." was mijn veronderstelling.

"Dat zal heus geen moeilijkheden geven, want het is natuurlijk maar een voorlopige noodmaatregel. Als we van de schuur voorlopig een woonruimte kunnen maken en er komt een zoldertje in, dan kan daar heel wat op geborgen worden." Meende vader.

"En waar moeten wij dan slapen?" vroeg Piet.

"Daar heb ik helaas niet zo gauw aan gedacht. Laten we er eens gaan kijken hoe het schuurtje ingedeeld kan worden, want het lijkt mij het beste om daar zo gauw als maar mogelijk is mee te beginnen, want een dak boven het hoofd is heel belangrijk. Je hebt het inderdaad heel goed schoongemaakt. Dat zal nog wel een heel karwei geweest zijn om dat zo schoonte krijgen." zei vader toen hij met ons het schuurtje in ging.

"Het is wel wat klein voor vier personen, want de schuur is zes meter lang en vier meter breed, maar als we ons aan weten te passen, zal het toch wel lukken om er voorlopig in te kunnen wonen. Daar achteraan kan een voor moeder en mij een klein slaalkamertje gemaakt worden. Als ons ledikant er staan kan is het groot genoeg. De ruimte daarvoor wordt dan het woongedeelte en jullie beiden zouden boven op het zoldertje kunnen slapen, twee eenpersoons ledikanten kunnen er wel naast elkaar staan, zou ik denken." Vond vader.

Dat vonden mijn broer en ik geen slecht idee van vader; die had vaak een bijzondere goede kijk op zulke situaties. Er zouden gemakkelijk twee eenpersoons ledikanten staan kunnen naast elkaar en dan was er ook nog genoeg tussenruimte om je aan en uitte kleden.

Alleen zouden we ons onder de nok van het dak iets moeten bukken als we daar zouden lopen, wilden we ons hoofd niet stoten tegen de houten regels, waarop de banlatten bevestigd waren. Dat was echter een kwestie van aanpassen, dus waren we het gauw met vaders mening eens.

Moeder was er ook bij komen staan en ze vond dat dit een goed besluit was wat we genomen hadden.

"Als eenmaal het schuurtje ingedeeld is als woongelegenheden en de verbouwing is klaar, kunnen we er meteen intrekken. Er hoeft dan niet meer overlegd te worden. Dan kunnen we meteen de ledikanten, de tafel en de stoelen vanaf de deel overdragen naar ons voorlopig woonverblijf." Zo stelde zij voor. We wilden, Piet en ik, onze ouders meteen alles laten zien wat er allemaal vernield was in de maanden van de oorlogshandelingen op Betuws grondgebied.

Vandaar liepen we met onze ouders naast het huis op naar ons woongedeelte dat zich aan de oostzijde bevond. De westzijde was verhuurd, maar die lag helaas ook helemaal in elkaar. Eerst kwamen we in de keuken, waar Piet en ik de meeste rommel al eerder opgeruimd hadden.

De huiskamer was helemaal leeg. daarin was alles doorweekt door al het regen-en sneeuwwater dat vrij spel had omdat het dak erboven totaal ingestort was. De meubels waren door al dat vocht uit elkaar gevallen, niets was er meer heel geweest, dus hadden we alles opgeruimd voor onze ouders naar huis terug konden keren. Dat zouden ze heel erg gevonden hebben en dus, zo hadden we gemeend, : Wat het oog niet ziet, dat deert het hart niet!

Maar moeder vond het wel heel erg dat zij al die mooie spulletjes kwijt geraakt was, ook haar aandenkens aan haar ouderlijk huis waar zij altijd zo zuinig op geweest was en juist dát vonden vader, Piet en ik voor haar ook heel erg.

"Was er dan helemaal niets goeds meer bij toen jullie alles opruimden?" vroeg moeder met een zeer triest gezicht.

"Nee moeder, alles had blijkbaar al heel lang op de vloer gelegen in een dikke laag slik en smurrie en het was allemaal door-drenkt door al die nattigheid, anders hadden we het wel bewaard, het was echter helemaal aangetast door nattigheid!" zei Piet en toen begon moeder te huilen.....

"Nu zijn we een heleboel van onze herinneringen kwijt, maar we zijn gelukkig nog in leven. Hoeveel mensen zijn dit in de oorlog kwijtgeraakt, dus hebben wij nog een rijk bezit behouden. Daar moeten we zo nu en dan dus nog maar eens aan denken, misschien dat we ons dan beter in deze situatie kunnen schikken." zei moeder met tranen in haar ogen.

Piet en ik konden haar verdriet heel goed begrijpen, want het was ook zeer moeilijk om al die ellende van zo'n oorlog te verwerken, want we zagen dat vader ook moeite had om zijn ogen droog te houden toen hij zag dat moeder hilde.

We hadden op dat moment medelijden met onze ouders, want zij waren ook zo jong niet meer en dus is het voor zulke mensen heel moeilijk om je in zo'n situatie aan te passen.

Moeder verliet de kamer weer en ging toen via de keukendeur naar de deel waar de ledikanten zolang neergezet waren.

Ze keek even in de koestal; ze had zich gelukkig weer hersteld en zei: "Dit ziet er nog goed schoon uit, dus laten we nu eerst de ledikanten maar in elkaar zetten. Dan kan ik de bedden opmaken en staan ze klaar als het tijd is om te gaan slapen. Gelukkig maar dat we hier nog een dak boven ons hoofd hebben. Als het eens onverwachts zou beginnen te regenen, kunnen we in elk geval toch droog slapen en dat is toch belangrijk!" Vond moeder, want zij had natuurlijk van Piet vernomen, toen hij naar Uden teruggegaan was, dat wij opnieuw weer pannen op het dak boven het achterhuis gelegd hadden.

Dus begonnen we eerst de ledikanten met een sopje af te wassen en daarna werden ze in elkaar gezet, Vader hielp mee met het vasthouden van een voeten-en/of een hoofdeinde en zo waren ze in een kort ogenblik in elkaar gezet. Vanuit Uden waren ook de matrassen meegebracht, dus was alles compleet.

Maar voordat de ledikanten geplaatst werden, werd de stal eerst nog een goede beurt gegeven. Dat was het werk van moeder natuurlijk; zo zijn vrouwen nu eenmaal.

Het friste er echter wel van op. En na een klein ogenblik stond alles gereed voor de nacht.

Waar een lege koestal al niet voor gebruikt kon worden, want die had naderhand een hele metamorfose ondergaan en was nu als slaapkamer ingericht.

Zo, dat was dát, dit karwei was nog gauw gefikst!

Maar nu moeten we eerst een ruimte creëren waar moeder koken en braden kan, dus een zogenaamde noodkeuken.

Daar werd door ons vieren even over beraadslaagd om dat het toch wel iets belangrijks was.

Want er moest toch immers iedere dag gekookt kunnen worden, zowel om water en/of eten te koken.

Vader deed een voorstel.

"Als we daar eens een plaatsje voor gaan maken vooraan in de boomgaard. Dat is dichtbij en er is ook ruimte genoeg voor. We zetten daar het fornuis uit de keuken neer; het moet natuurlijk goed stevig komen te staan zodat het niet scheef zakt, dus moet er onder iedere poot een tegel gelegd worden. Vanuit Uden hebben we enkele asbestplaten meegekregen, die kunnen er in een driehoek omheen gezet worden, zodat moeder er uit de wind komt te staan als het hard mocht gaan waaien. We zetten op het fornuis de kachelpijp met een elleboog erop windaf en moeder kan dan naar hartelust koken en braden. Het moet echter wel droog weer blijven, dan kunnen we buiten ook eten en drinken.

Gaat het een keer regenen, dan moeten we ons naar de deel in het achterhuis terug trekken, om droog te kunnen blijven. Dus is het wel te hopen voor ons dat men het huis voorlopig nog niet gaat slopen, want dan hebben we opeens geen dak meer boven ons hoofd." zo merkte vader op.

Maar helaas, dat had echter veel eerder plaats dan we dachten. Toch wisten we dat op dat moment nog niet en dus werd de daad bij het woord gevoegd en gingen we er meteen toe over met het plaatsen van het fornuis in de boomgaard. Het werd met de kruiwagen uit de keuken naar de boomgaard gereden en daar stevig op de poten gezet. Een pijp met een elleboog erop, de asbestplaten er omheen en klaar was Kees (in dit geval de noodkeuken van onze moeder.)

Maarrrr...., de volgende dag in de late namiddag, kwam Koning, die bij de Rijkspolitie was, bij ons met nóg een burger persoon, in opdracht van de gemeente, om naar de conditie van ons huis te kijken. Daar werden geen vragen over gesteld, want dat was gauw bekeken, want wat er nog van was overgebleven kon geen huis meer genoemd worden.

Er werd door hen niet veel gesproken, we hoorden wel enig gemompel binnensmonds, maar vragen werden er niet gesteld.

Wel werd er met een wit krijt een nummer op een ruitje geschreven dat nog heel gebleven was in de vernielde zijgevel.

Vader stelde aan Koning toen natuurlijk de gebruikelijke vraag, wat dat nummer te betekenen had, kreeg hij van hem als antwoord : "Dát zul je gauw genoeg te weten komen!"

Vriendelijkheid was daarbij maar alles!!

Dat was in de namiddag van donderdag de 14de juni 1945.

Vier dagen later op maandagochtend 18 juni, kwam er helaas een groepje jonge mannen uit Driel, met een leidinggevend persoon, eveneens uit Driel, bij ons op het erf.

De voorman vertelde dat ze in opdracht van de Gemeente, waren gekomen om het huis te slopen en daar werd dan ook meteen mee begonnen. Het was een groepje van ongeveer 10 personen.

Vader vroeg nog wel, indien dat mogelijk was, om het achterhuis tot het laatst te bewaren, omdat zich daarin onze slaapgelegenheid bevond. Want als die ook direct gesloopt werd zouden wij 's nachts onder de blote hemel moeten slapen en dát zou toch wel problemen geven, Denk maar eens aan een flinke regen-en/of onweersbui of muggen. Maar ze beloofden ons met het slopen daarvan tot het laatst te zullen wachten.

Vader kreeg van de Gemeente toestemming om het schuurtje bewoonbaar te maken van afbraakmateriaal van het vernielde huis en daar werd dan ook meteen aan begonnen.

Er waren genoeg planken en balken om in het schuurtje een houten vloer te kunnen leggen en er ook een zolder in te maken, zodat mijn broer en ik boven konden slapen.

Beneden kwam een woongedeelte en een kleinere ruimte waarin onze ouders konden slapen.

Op de schuur kwam opnieuw een zadeldak, maar deze keer afgedekt met dakpannen ; die waren er genoeg vrijgekomen van ons ouderlijk huis. Boven kregen we nog een dakraam met glas, zodat we daar ook iets licht hadden.

Tijdens de werkzaamheden verbleven wij wel enige dagen buiten met het eten en drinken in de buitenlucht en alleen 's nachts hadden we nog een dak boven ons hoofd. Gelukkig was het in die dagen mooi, droog zomersweer, dus dat troffen we wel.

Na enkele dagen timmeren en metselen was van ons schuurtje een woonruimte gemaakt en op een middag konden we ons gaan installeren, maar dat was nogal tamelijk gauw gebeurd, want veel huisraad hadden we immers niet.

Alleen een tafel met vier stoelen en het kolenfornuis uit de keuken van het oude huis. De wankele tafel uit ons huis kon als aanrecht gebruikt worden in de komende tijd.

Het ladenkastje uit de kamer van ons huis was nog tamelijk gaaf en bijna ongeschonden te voorschijn gehaald. Dat was wel een bijzonderheid, want het lag voorover in de kamer toen we het zagen bij onze terugkeer van de evacuatie. We hadden het toen eerst goed afgewassen met een sopje en daarna op de deel gezet om langzaam te drogen. Het was gelukkig : nog goed vast in elkaar blijven zitten.

Dit werd ook van de deel gehaald en in onze woonruimte plaatsje gegeven tegen de tussenwand van de slaapruijnte van onze ouders. Daar heeft het bestaan tot de zaterdag voor de Kerstmis van 1945. Want in de laatste dagen van die week is onze noodwoning gereed gekomen die door de Stichting Landbouwherstel gefinancierd werd. Wij hebben die zaterdag onze hele inventaris vanuit onze woongelegenheid overgedragen in de reeds gereedgekomen noodwoning.

Die dinsdag daaropvolgend was het de Eerste Kerstdag en werd het de eerste Kerstmis die wij toen vierden na de bevrijding.

Het was maar een heel eenvoudige woning met als indeling :

Een klein keukentje, een toilet, een huiskamer over de breedte van de woning, met een uitgediepte kelderkast en achter de kamer twee slaapkamertjes, geschikt voor een tweepersoons ledikant met een stoel.

In elk kamertje bevond zich een ingebouwde kledingkast.

Het geheel was net groot genoeg voor vier grote personen, maar men moest zich wel aanpassen.

Dat was voor ons echter geen probleem, want dat hadden we in onze evacuatielijd heus wel geleerd.

Wij hebben er tot in de zomer van 1952 altijd plezierig in gewoond en vonden het er ook altijd heel gezellig en juist daarom werd het ook door ons dubbel gewaardeerd dat we weer over een eigen huis konden beschikken.

In de zomer van 1952 was ons nieuwgebouwde huis gereed gekomen en kon er dus verhuisd worden van de noodwoning naar ons nieuwe huis en dat had plaats op vrijdag de 27ste juni.

Maarrrrr..., zover waren we nog niet, want ik ben hier op mijn verhaal zeven jaren vooruit gelopen en die kunnen toch zo maar niet over geslagen worden, daar was die tijd te belangrijk voor.

Wij waren immers gebleven in de kerstdagen van 1945 toen we onze noodwoning betrokken hadden. Daar waren we net mee gereed gekomen, toen het daarna al gauw begon te regenen. Gelukkig hadden we alles overgebracht en zaten wij vieren aan tafel voor de broodmaaltijd, toen de lucht ging betrekken. Al onze energie was opgebruikt en zaten we even rustig bij te komen van het heen en weer lopen.

Zelf kan ik mij de situatie van dat moment nog heel goed herinneren op dit ogenblik dat ik het hier beschrijf. Het is nu in het jaar 2002, dus wel een hele tijd daarna.

Wij hadden gelukkig weer een eigen onderkomen en konden onze voeten onder ons eigen tafel steken en onze kachel zelf aanmaken en net zo hard laten branden als we zelf wilden. We konden zelf weer beslissen wat we wilden eten en drinken en als wij wilden gaan slapen hadden we weer het voorrecht dat we in een eigen slaapgelegenheid konden slapen in een eigen bed, al was het voorlopig nog wel op een strozak, waar soms de halmen doorstaken. En wat we ook waardeerden was, dat we nu weer gebruik konden maken van ons eigen W.C.

Maar helaas, we kregen wel veel bezoek van veel muizen en enkele ratten, hoewel we daar al vaker mee te maken hadden, dus vonden wij dat niet zo'n probleem.

Moeder had immers al eerder deze historische woorden uitgesproken toen zij terugkeerde vanuit de evacuatie en al die verwoestingen om zich heen zag. Ze zei toen immers dit : "Gelukkig we leven nog!! Want hoeveel mensen zullen er helaas niet meer van hen in leven zijn, die deze vreselijke oorlog ook hebben meegemaakt!!" Deze waarachtige woorden heb ik altijd in mijn herinnering gehouden. Want met dat gezegde had ze zeer waarschijnlijk bedoeld dat al die kleine onbelangrijke probleempjes maar heel weinig betekenis inhielden ten opzichte van zo'n vreselijke, allesvernietigende oorlogssituatie, waarin toen vele landen betrokken werden en vele miljoenen slachtoffers eisten. Daar tegenover was dat ratten-en muizenprobleem van nul en gene waarde. en ik ben er nu nog steeds blij om dat wij daar in die tijd gelukkig een ander inzicht over vormden. Want in een mensenleven komen wel vaker zulke kleine probleempjes voor die je storen kunnen, maar uiteindelijk toch van weinig betekenis zijn.

Nood-en definitieve woningbouw.

In de zwaar getroffen dorpen om ons heen, maar ook in onze gemeente, was men al gauw het eerst begonnen met noodherstel van licht beschadigde woningen. Zodat deze mensen (gezinnen) voorlopig weer in een hersteld huis met een dicht dak konden wonen. Maar men was er ook al betrekkelijk gauw toe over gegaan tot het bouwen van noodwoningen, zowel voor agrarische bedrijven als wel voor burgers.

Voor agrariers bouwde men op het bedrijf een noodwoning en voor hun vee een noodstal, of noodstallen voor een bedrijf met veel vee. Dat hing af van de grootte van het aantal vee dat zich op een boeren bedrijf bevond.

Dit ging allemaal uit van de Stichting Landbouwherstel noodvoorzieningen. En daar wij eveneens een klein agrarisch bedrijf hadden kwamen wij daarvoor ook in aanmerking.

Dus werd er in de nazomer en herfstmaanden voor ons ook een noodwoning op ons erf gebouwd, die ongeveer tegen half december gereed gekomen was. Deze had echter al eerder gereedgemaakt kunnen zijn, maar door de vele regenval in dat najaar was er enige weken lang stagnatie opgetreden en had men onmogelijk kunnen metselen.

Zo buitengewoon mooi als het voorjaar geweest was van 1945, zo abnormaal nat en koud was het weer geweest in datzelfde najaar. Begin oktober werd op sommige boeren bedrijven, het vee al in de stal gezet, als die tenminste in gebruik genomen kon worden, want velen waren of ten dele, of totaal vernield. Daar was vaak het vee de dupe en moest het langer in de wei blijven, dan onder normale omstandigheden.

Het metselwerk van onze noodwoning was dus ook zeer nat geworden en dus werd er door ons besloten, over te gaan op droogstoken. Van de H.A.R.K., (Hulp actie Rode Kruis) hadden wij een huishoudkachel uitgereikt gekregen en deze hebben we enkele dagen aaneen in de noodwoning laten branden, met alle ramen op een kier en dat heeft echt goed geholpen, het meeste vocht was verdwenen. En toen konden we, na enkele voorbereidende kleine klusjes, de volgende zaterdag, de 22ste december, onze bezittingen vanuit het schuurtje, overbrengen naar de noodwoning, zoals ik hier al eerder vermeld heb.

Voor de overige inwoners die niet over een woongelegenheden beschikten, werden noodwoningen aan blokken van zes gebouwd. Die bezaten allen een vlak, schuin aflopend dak.

Ook werden er nog een aantal noodwoningen gebouwd met een rieten zadeldak, twee onder één dak.

In de ramen van de noodwoningen van de agrariërs zaten geen ruiten van glas, maar van mica. En als het soms in de herfst/wintermaanden hard waaide en dat was in die periode nog wel eens vaak het geval, ging dat mica steeds maar heen en weer en dat maakte dan zo'n dof, plofferig geluid, dat net zo lang aanhield als de wind duurde.

Er wordt echter wel vaak beweerd dat men aan alles gaat wennen als het lang gaat duren of aanhoud en dat was toen met dat mica in de ramen ook het geval. Je hoorde immers niets anders meer met regelmaat, als je in huis was.

Dit heeft toch minstens wel een ruim jaar zo geduurd, voor dat het door glas werd vervangen.

Heel geleidelijk werd toen in de komende tijd het één na het ander verbeterd en was men ook weer begonnen met de bouw van nieuwe woningen, zowel voor de burgers als de agrariërs.

Zij die bovenaan op de urgentielijst stonden waren natuurlijk ook het eerst aan de beurt. Iemand met een winkelpand en een agrarier met veel vee hadden dus wel de voorkeur, al werd het toch ook heus niet altijd naar ieders wens geregeld, doch dat komt vaak op velerlei gebied voor.

Zo werden al heel gauw rioleringen en nieuwe woonbuurten aangelegd en werden er bestaande wegen en straten verbeterd. Dus kon men zeggen, dat de wederopbouw in volle gang was.

Ook werd er straatverlichting aangelegd en langs de wegen gingen men er geleidelijk toe over met het aanleggen van trottoirs; een hele verbetering dus.

Ongeveer half november van 1951 werd ons huis aanbesteed en in februari 1952 werd begonnen met het graafwerk van funderingen en de kelder. Enkele dagen later ging men beton storten voor de keldervloer en fundering. Enkele dagen daarna werd met het metselen begonnen. Ons nieuwe huis was dus in aanbouw.

Maar inmiddels woonden mijn ouders en ik nog steeds in de noodwoning, mijn broer was in april 1947 getrouwd en was daarna in Oosterbeek gaan wonen.

Wij, mijn ouders en ik, woonden nog steeds tevreden, al was het geheel wel wat bekrompen, want je kreeg steeds meer bezittingen in de vorm van kleding, huisraad en ander gebruiksvoorwerpen, maar wat ons ook niet meegevallen was, dat waren de onderkanten van de buitenmuren die steeds vochtiger werden. Dit was natuurlijk niet bevorderlijk voor onze gezondheid, voornamelijk voor mijn ouders.

Gelukkig was de zomer in aantocht en kwam ook voor ons de dag naderbij dat al de werken aan ons huis gereed gekomen waren. Het was vrijdag de 27 ste juni 1952 dat wij onze inboedel enz. van onze noodwoning konden verhuizen naar ons nieuw definitieve woonhuis. Tegen de avond waren wij daar mee gereed gekomen. Na bijna acht jaren konden we weer praten over ons huis, maar in datzelfde termijn was er wel heel veel voorgevallen, waren er ook zeer veel mensen om het leven gekomen, die helaas niet vervangen konden worden!! En dat is dan ook altijd weer op nieuw het treurige einde van elke oorlog.

Voor veel mensen was toen gelukkig het meeste ongerief wel voorbij, zo langzamerhand en begon het normale leven voor hen weer het gewone ritme aan te nemen.

Vele miljoenen mensen hadden in deze dwaze oorlog, het toch zo kostbare leven verloren. Maar zij die nog leefden, zouden deze waanzinnige levensperiode nooit en nimmer meer vergeten.

Bevrijdingsweek	373
Een familie-bezoek in het zwaar getroffen Nijmegen	381
Wij krijgen goed bericht. Volgende week terug naar huis	387
Na ruim acht maanden terug in de Betuwe	404
Na 250 dagen weer terug op eigen erf	416
Mijn praktijkles in het koken van een warme maaltijd	432
Bivakkeren in een bouwval, samen met ratten en muizen	442
Een rijment gedicht over onze Betuwe	448
Ons gezin is wéér herenigd	464
Wij hebben weer een eigen huis en haard en dat is heel veel waard	474

De nabeschouwing.

Zo, dit boek is deze week ook weer gereed gekomen. Hierbij wil ik het nu maar laten. Mijns inziens heb ik nu voldoende geschreven over de bijna vijf oorlogsjaren die geduurd hebben van de tiende mei 1940 tot de vijfde mei 1945.

Deze oorlog is de historie in gegaan met de benaming :

"De Tweede Wereldoorlog"!

Eigenlijk was die oorlog al reeds begonnen op 1 september 1939. Toen waren Duitse legers onverhoeds de Duits-Poolse grens overschreden, zonder een officiële oorlogsverklaring.

Vanaf deze hier vermelde datum en ook nog ver daarvoor, hebben zich in de wereld van toen zeer veel narigheid, ellende en heel veel erbarmelijke onmenselijkheden afgespeeld.

Toen in het laatste oorlogsjaar de vele oorlogshandelingen zich hier in ons eigen land ook deden gelden, had dit heel veel indruk op mij gemaakt. Zoveel zelfs, dat ik tijdens onze evacuatie aantekeningen maakte in een bonloos schrift. Alles was toen alleen nog te koop, als men in het bezit was van distributiebonnen, die betrekking hadden op het desbetreffende artikel. Helaas waren deze schriften niet met een pen te beschrijven, zo slecht was toen de kwaliteit van het papier.

Maar het ging toen hoofdzakelijk om de belangrijke gegevens die ik noteren kon. Zo werd er toen zeer veel oorlogsgebeuren door mij in volgorde opgetekend. Ook datgene wat erg belangrijk was in de jaren toen deze waanzinnige en zeer dwaze oorlog nog niet begonnen was.

Zo was eigenlijk een basis ontstaan, die veel dienst gedaan heeft bij het schrijven van een achttal boeken, die volledig betrekking hebben op deze oorlog. Maar daar begon ik pas ruim veertig jaren na de uiteindelijke bevrijding mee.

Toch bleek nadien dat schrijfwerk niet overbodig geweest is, als ik kijk naar de belangstelling die er ontstaan is en nu nog, vele jaren later, steeds toeneemt. Dus zijn de vele uren, dagen maanden en zelfs jaren, heus geen tijdverspilling geweest.

Uiteindelijk was dit ook eigenlijk mijn bedoeling geweest, dat al deze oorlogsgegevens vastgelegd zouden worden op papier, dat ze niet verloren zouden gaan. Maar dat heel veel later zij, die er dan nog belangstelling in hebben, deze in de archieven op te vragen zijn, zodat de generaties die na mij zullen leven, dit alles nog eens rustig na kunnen lezen.

Die tien crisisjaren en vijf jaren oorlog hebben wel een ~~zeer~~ grote indruk op ons leven gemaakt als nog heel jong zijhde. De crisis bracht veel armoede en de oorlog zeer veel gevaar met zich mee. Wij jeugdigen hebben nooit over geld kunnen beschikken, want je kon amper werk krijgen en was je dat uiteindelijk toch gelukt, was er bijna niets te verdienen.

De eerste jaren na het verlaten van de lagere school kon ik bijna nergens werk vinden, en toen ik daar na veel omzwervingen eindelijk in geslaagd was, moest ik werken van 's maandagsochtend tot 's zaterdagavond zeven uur en kwam dan met een weekloon thuis dat uit drie gulden bestond. Dat was in die jaren tussen 1930 en 1940 en dat bedrag zou later in 2001, toen de gulden afgeschaft en er de euro voor in de plaats kwam, ongeveer één Euro zeven en dertig geweest zijn, dus eur 1.37. Dus tel uit je winst!!

Ik was in deze jaren werkzaam op een tuinderij, een zogenaamd gemengd bedrijf, met vee, fruit en groenten.

. Maar omdat ik na twee jaren werken en onderhand al bijna 19 jaren oud was en geen cent opslag kon krijgen, vond ik een al wat bejaarde bloemist die mij aannam op zijn kwekerij.

Hij was bereid een loon uit te betalen van vijf gulden per week. Dus kwam ik met twee gulden meer op zak thuis.

Maar ja, wat was toen uiteindelijk 5 gulden loon in de week??

Eigenlijk was het nog niets, maar het was niet anders. Was de één traag om dit te aanvaarden, een ander die dan klaar stond om het loon, al was het laag, te accepteren, deed het graag. Op een avond op de terugweg naar huis, had ik opeens zin in een lekkere Tompoes. En op dat moment naderde ik een automaat in een straat die ik passeerde, die zich naast de etalage van een banketbakkerij bevond.

Dus stapte ik af vlak voor de auromaat en zocht een dubbeltje (10 centen) uit een klein zakje dat als portemonnaie dienst deed en hield deze vlak voor de gleuf van de automaat waar het geld in gedeponneerd moest worden als je een keuze gemaakt had.

Liet je het muntje via deze gleuf omlaag vallen, hoefde je alleen maar aan een klepje te trekken, waarachter het product lag dat je had uitgekozen. Maaaarrrr, even dacht ik na, dat was al mijn gewoonte geworden bij zulke handelingen, dus bedacht ik mij opeens. Misschien dat ik dat dubbeltje vandaag of morgen beter kon besteden! ! Wel heel typisch, doch de zuivere waarheid.

Zo was toen in die bewuste crisisjaren de armoede in ons kleine Vaderland. Daar raadde onze Minister-President Dr H. Colijn de bevolking aan, om in deze crisissituatie de broekriem toch maar wéér iets strakker aan te halen. van die regering van toen moesten wij echter heus niet veel verwachten!!

En daar begrepen toen de domme Nederlanders uit die gesproken woorden uit, dat men deze ontstane situatie helaas maar moest aanvaarden, want hoe men ook klaagde over deze armoede, het Rijk kwam toen heus niet met een aanvaarbare steunregeling over de Brug. Dus hoefde men, met eenvoudige woorden, er evenmin op te rekenen dat ze met geld tegemoet kwamen, om als een redelijke ondersteuning de armoede iets dragelijker te maken.

Daar kwam echter niets van of, men moest bijna van honger en andere vormen van ellende omkomen, dán kon men met een gezin nog wel op een tientje, dit was toen in die bewuste jaren tien gulden, in de week rekenen.

Dit verhaal kan ik nog veel langer maken, doch dat is hier verder echter ook niet van toepassing.

Mijn bedoeling is dat zij die dit boek lezen, toch wel goed zullen begrijpen dat wij jongeren toen in die jaren heus niet zulke mooie, leuke of interessante jeugdjaren gehad hebben. En we konden toen vele jaren ook vast niet over een weinig geld beschikken, waar je een leuke kleinigheid of iets lekkers voor kopen kon. Dit bewijst het verlangen naar een eenvoudige Tompoes uit een automaat van een banketbakkerij.

Toch blijft er veel in herinnering en heeft het eveneens je verdere leven in enigermate, hetzij klein, soms ook wel groot, beïnvloed. En dit zijn dan heus wel eens zeer onprettige ervaringen. Helaas is dat iets, zoals dat veelmaals van zeggen is, dat men moet proberen daar mee te moeten leven.

Dit gezegde is inderdaad bij ondervinding, ook in mijn leven van kracht geweest, want daar heb ik ook mee verder moeten leven.

Al wil ik hier nog het één en ander mee aanvullen, dat het leven er echter niet onaangenamer door geweest is.

Gelukkig heb ik het schrijven van boeken als een nuttige hobby beschouwd en zo laat ik toch nog wel iets belangrijks na aan h mensen die er in de toekomst belang in zullen hebben om zulke verhalen nog eens te kunnen lezen.

Daarbij wens ik hen heel veel interesses en een aangename ontspanning, voor zover dat dit hier mogelijk is.